

Т.О. ЛЕЩЕНКО

КІНОПОВІСТЬ О.ДОВЖЕНКА "УКРАЇНА В ОГНІ" У
ПОЗАКЛАСНОМУ ЧИТАННІ

Кіноповість Олександра Довженка "Україна в огні" - один із тих непересічних творів у історії української літератури, що мають трагічну долю ознайомлення з яким конче повинне відбутися у старших класах, оскільки в ньому акумулювалися найпекучіші проблеми; пов'язані з українським історико-літературним контекстом ХХ століття, з творчою долею автора та його естетичною спадщиною.

Пропонуємо вивчення цієї кіноповісті на уроці позакласного читання, мета якого - ознайомити учнів з ідейно-художнім змістом; твору, його історичною основою, Можуть бути також використані елементи виразного читання, оскільки емоційна палітра О.Довженка у цій повісті перенасичена.

На початку уроку вчитель розповість старшокласникам про історію написання "України в огні", акцентуючи на суспільних умовах, у яких був написаний твір, проводячи якнайтісніші паралелі з довоєнною та післявоєнною творчою долею О.Довженка і трагічною долею української літератури вцілому.

"Україна в огні" - чесна, неприхована правда про перший період війни. Але, незважаючи на це, твір відіграв зловісну роль у долі автора. Завершив Олександр Довженко кіноповість наприкінці ліф 1943 року, 28 серпня читав її у селі Номерки під Харковом М.С.Хрущову до другої години ночі. Той похвалив, порадив надрукувати окремою книжкою російською та українською мовами. Було, як свідчить запис у щоденнику 5 листопада, порозуміння, довіра і підтримка з боку і Хрущова, і політбюро КЦ/б/ України. Довженко сподівався, що з виходом у світ "України в огні" йому вдасться, бодай "напівсвідомо, себто цілковито органічно", заступитися за свій народ, який поніс важкі втрати, знесилився, знекровився, морально підупав і не чує жодного слова на свій захист.

Але сталося так, що правда про народ і його лихо була прикрита. Про це Олександр Довженко довідався 26 листопада 1943 року, в той день, коли привіз до Москви свою матір.

А 31 січня 1944 року о 21.00 відбувся прийом у Й.Сталіна з приводу обговорення кіноповісті О.П.Довженка "Україна в огні". На прийомі були присутні: Молотов, Маленков, Берія, Мікрян, Хрущов, Щербаков, вертаючись до Довженка, Сталін сказав: "Ваш сценарий "Украина в огне" не может быть пропущен. Сначала думали критику на сценарий опубликовать в печати, но пожалели автора. В Вашей книге выдвинуто изрядное количество положений, где прямо пытаетесь ревизовать ленинизм. Сценарий "Укряна в огне" - это вылазка против нашей партии, против нашей национальной политики. Книга отражает враждебную идеологию автора. Это не ошибка у автора, это не так, например, как человек шел со своими мыслями, но в ходе не получил необходимых данных или материала и пришел в своих выводах к неправильным результатам. Это просто враждебная вылазка, имеющая своей целью проревизовать ленинизм.

Что автор очень озлоблен, свидетельствуют такие факты: характерно, что ни одного положительного героя нет в сценарии...

Он вывел тип советского работника - председателя сельсовета со сплошь отрицательными свойствами, вывел глупца, лентяя, бездельника. Причем этого бездельника, дурака, по словам автора, партия поставила... Здесь он выступает прямо против советских людей".

Далі зачитувалися деякі місця з кіноповісті, на зразок ось такого, що відображав ставлення автора до класової боротьби: "Іди ти під три чорти з твоєю боротьбою,- сказав Запорожець.

- Він збожеволів перед смертю,- сказав партизанам Гулак

-А по-моєму ви показалися, позивали до класової боротьби, як п'яниця до самогону. Ой, приведе вона нас до загибелі.

31 січня 1945 року Довженко записав до свого щоденника страшні слова: "Сьогодні роковини моєї смерті. Тридцять першого січня 1944 року мене було привезено в Кремль. Там мене було порубано на шмаття і скривавлені частини моєї душі було розкидано на ганьбу й поталу на всіх зборищах. Все, що було злого, недоброго, мстивого, все топтало й поганило мене. Я тримався рік і впав. Моє серце не витримало тягара неправди й зла. Я народився і жив для добра і любові. Мене вбила ненависть великих якраз у момент їхньої малості. /І, 266/.

Що ж трапилося протягом цього року, що дало підставу написати Довженкові цей тяжкий вирок власній творчій долі? Гнівний окрик, вождя щодо "Україна в огні" став директивним "ату" для навалального цькування Довженка, для зняття з посад, для численних проробок і врешті-решт для довічного відриву від рідної України, для заслання у столичній Москві.

Учителів варто процитувати ще один промовистий документ. Це Постанова Політбюро ЦК КЦ/б/У "Про Довженка О.П., яка вийшла 12 лютого 1944 року: "У творах українського письменника і кінорежисера Довженка О.П., написаних за останній час /"Победа" і "Україна в огні"/, мають місце грубі політичні помилки антиленінського характеру. В зв'язку з цим ЦК КЦ/б/У постановлює:

1. Рекомендувати Всеслов'янському Комітету ввести в склад Комітету від Української РСР замість Довженка т. Рильського М.Ф.

2. Рекомендувати Комітету по Сталінських преміях при Раднаркомі СРСР ввести в склад Комітету замість Довженка т. Юру Г.П.

3. Вивести т. Довженка О.П з складу редакції журналу "Україна". Замість нього затвердити членом редакційної колегії журналу українського письменника Андрія Малишка.

4. Звільнити Довженка О.П. від обов'язків художнього керівника Київської кіностудії.

На цьому анафема "України в огні" та її автора не закінчилася. 12 березня 1944 р. відбулися загальні збори письменників, журналістів і працівників мистецтв Києва, присвячені підсумкам Пленуму правління СРП СРСР, де виступили провідні українські письменники. Слід сказати, що не всі товариші по перу накинулися на опального митця з огульною критикою. /Як натанув ця сумна історія ситуацію, яка створилася у 1951 році навколо вірша В.Сосюри "Любіть Україну"/ Читаючи стенограму цих зборів» навіть через десятиліття відчуваємо тон виступів, простежуємо, де це робилося з особливою догідливістю і нетерпимістю /Корнійчук/, а де - присилувано й вимучено /Тичина, Рильський/. Максим Тадейович, який очолював

тоді письменницьку організацію України, 7 лютого 1944 року, через тиждень після розгрому "України в огні", на пленумі правління СНІ СРСР у Москві знайшов мужність заявити: "Новее явлений в нашей литературе представляют собой страстные рассказы Александра Довженко..." /3/.

Але і цим цькуванні автора "України в огні" не закінчилося. Нова хвиля розгрому української літератури почалася у 1947 році, коли у буржуазному націоналізмі звинуватили Юрія Яновського, Івана Сенченка, Максима Рильського. Потрапив у цей "чорний список" уже вкотре і Олександр Довженко. На Пленумі СНІ України, який відбувся 15 вересня 1947 року у доповіді головуєчого О.Корнійчука щодо "України в огні", було підкреслено: "Товариш Сталін аналізував цей сценарій. Він сказав Довженкові у вічі: Ви на сто кілометрів стоїте од ленінізму, од марксизму. Товариш Сталін читав цілі шматки і казав: "Що це таке? Що це значить, кажи весь народ б'ється з німецькими загарбниками, б'ється за всю нашу Батьківщину і за Радянську Україну, ви зводите такий brutальний наклеп".

Від себе Корнійчук додав : "Довженко сплював українську жінку. Він виступив проти українського народу. Дуже жалко, що дехто з товаришів, які читали цей сценарій, не знайшли в собі сили розкритикувати його.

Одні, може, не зрозуміли, а друзі з приятельських міркувань т критикували, а навпаки, ще хвалили...

Пленум відбувався з головним питанням порядку денного-виконання Спілкою радянських письменників України постанови ЦК ВКП/б/ про журнали "Звезда" і "Ленинград". Це після нього Р.М. Рильський написав покаянного листа, де визнавав свої націоналістичні помилки: для Довженка найголовнішим і найтрагічнішим наслідком цієї компанії стала заборона жити і писати на рідній землі.

Адже до творчості Олександр Довженко був повсякчасно спраглий, ненаситний. Ще у кінці 1916 року, незважаючи на цькування, він роздумує у щоденнику вад своїми творчими перспективами: п'єса "Міра життя", драми "Над Дніпром", "Заступник дурня", "Святослав", комедії "Молода кров", "Цар", розлогі прозори речі "Надія", "Загибель Чарлі Чапліна", "Золоті ворота"...Та цим планам не судилося втілитися в життя. Лише 1 січня 1949 року виходить на екрани кольоровий фільм "Мічурін", завершена кіноповість "Зачарована Десна", яку 1966 року надрукує журнал "Дніпро". Розпочата робота над "Мосфільмі" над кінофільмом "Поема про море". Довженко сам зробив малюнки декорацій для фільму» почали їх готувати для першої зйомки, яке, була запланована на ранок 26 листопада 1966 року готувався прибути на неї, та раптом о 23 годині 40 хвилин 25 листопада маленький тромб вдарив по змученому серцю, і на 63 році життя зупинився несамопитий творчий порив великого митця.

Передбачаючи свій кінець, Довженко благав одного у людей: "Коли я тут умру од печалі в тяжкій самотині - візьміть з грудей моїх серце і поховайте його в Україні, в українській землі". А ще передбачав таке: "Я вмеру в Москві, так і не побачив» України. Перед смертю я попрошу Сталіна, аби перед тим, як спалити мене в крематорій з грудей моїх виїняли серце і закопали в рідну землю у Києві десть над Дніпром на горі /1,290/.

Ще не прийняла рідна земля-мати свого геніального сина /учителеві можна згадати і про трагічну долю творчої спадщини, рукописів, архіву Довженка, які так і не потрапили в Україну завдяки нерозпорядливості чиновників/, але ніяка сила не змогла

відірвати його від далекої краси України, від її казкових берегів і зоряного неба, від віри в щасливу будучину стражденного свого народу.

Далі у ході уроку закономірним і виправданим буде запитаний, поставлене до класу: що ж у змістовому насиченні кіноповісті "Україна в огні" забезпечило їй та авторів таку трагічну долю?

Відповіді учнів рекомендуємо підсумувати, акцентуючи увагу на провідних, визначальних ідейних струменах твору. Варто розпочати з того, що такої оцінки, такого блюзнірства щодо "України в огні" Довженко, досвідчений в ідеологічних іграх режисер і культурний діяч, не чекав. Він вважав твір ідейно "забезпеченим" від прямих політичних звинувачень цілим комплексом пропагандистських "захисних ліній". А натомість навіть колега-режисер М.Чаурелі, "друг Берії", після засідання політбюро грізно кивав пальцем і повчав: "Ти вождю пожалів десять метрів плівочки. Ти жодного епізоду в картинах йому не зробив. Пожалів! Не хотів зобразити вождя. Гордість тебе заїла, от загибай тепер..«VI,379/.

Слід органічно і вмотивовано підвести старшокласників до висновку, що саме завдяки не досить "поштивому", як на той час, зображенню вождя, Довженко витерпів таку трагедію. З цієї точки зору заслуговує на увагу епізод, коли Лаврін Запорожець знімав з покуття портрет Сталіна і продається з ним такими словами: "Що буде з народом нашим? Виживе він чи загине, що й сліду не стане ніякого? Розженуть його по каторгах та по лісах, байраках та гнилих болотах, як вовків сіромах, та натруять одне на одного, так що й живі завидуватимуть мертвим. Горе нам... Народ безсмертний, ви казали, товаришу мій. Ой, важке наше безсмертя? Важка доле народна... чую смерть" /I,33/.

Отже, замість бравурного оспівування геніальності вождя, який навіть трагічний і ганебний відступ намагався пояснити високою стратегією переможної війни, Олександр Довженко висловлює сумнів у правоті сталінських постулатів. Не просто пожалів Довженко вождеві "десять метрів плівочки", а свідомо, болісно переживаючи трагедію рідного народу, не уславив "мудрість Сталіна", яка принесла мільйонам людей концтабори, заслання, голодомор, втрату історико-культурних пам'яток, глибокі розчарування і зневіру.

Далі вчитель звертає увагу старшокласників на другу ідейну лінію твору, не менш важливу і не менш трагічну для долі автора. Це трактування антигуманної суті класової боротьби, теорія і практика якої була стратегічною ідеологічною лінією тоталітарного сталінського суспільства. Варто буде актуалізувати знання учнів, пригадавши звернення до цієї проблеми П.Тичини /"Хто ж це так із тебе насміється смів", "До кого говорить", "Прийшли попи, диктатори..."; М.Хвильового /"Мати", "Я /Романтика"/; М.Куліша "Мина Мазайло"/; а як зразки альтернативної художньої правди суголосі владним ідеологічним концепціям, згадати роман Ю.Яновського "Вершники", "Бур'ян" А. Головка, де класова боротьба зображувалась не просто як історична необхідність, а як можливість виявити героїзм і палкі патріотичні почуття.

"Україна в огні" наочно демонструє позиції автора стосовно сталінської концепції класової боротьби, яка породила репресії, страх, недовіру людей одне до одного, моральне спустошення, догматизм і бездуховність. О.Довженко критикує систему пропаганди і виховання молоді, з гіркотою визнає, що відсутність національної гордості, гідності, зумовлена незнанням історії свого народу, приниженням

людської гідності, знеславленням національних героїв. Саме ці чинники, на думку митця, насамперед породили масову дезорієнтацію, розпач, паніку в рядах хаотично відступаючих військ.

- Звертаємо увагу класу на епізод, у якому Лаврін Запорожець, який за спеціальним завданням підпільної організації був старостою, тепер стоїть перед партизанським судом як зрадник.

Не випадково автор вкладає в уста Лаврі на такі слова: "іди ти під три чорти з такою боротьбою!". Це сказано у відповідь на висновок командира партизанського загону про "полум'я класової боротьби в світовій війні" Запорожець /прізвище ж яке!/ відповідає: "А по-моєму, ви показалися... Вбивайте, прошу вас. Вбивайте, ну! Соблюдіть чистоту лінії" /І,62/.

Реакцію Сталіна на ці слова учні вже чули. Слід додати лише згадку про епізод із портретом вождя, коли Лаврін не повісив його назад, на покуття, а "повернув портрета до стіни й поставив долі".

Якщо вчитель знайде можливості і вважатиме за необхідне, він може для підтвердження оцінки Довженком проблеми класової боротьби звернутися до сюжетної лінії Лаврін Запорожець - Заброда. У творі це не просто моральні, "ситуативні" антиподи, це класові вороги, продукт об'єктивного історичного розвитку. У смертельній битві з фашизмом вони опинилися у протилежних окопах. Авторіві вдалося дуже глибоко проникнути у соціально-політичне та ідеологічне підґрунтя цієї "класової" ситуації, яка кривавим трагізмом вразила саме в роки війни з гітлерівцями: представники одного народу, однієї нації воюють один з одним до смертного кінця замість того, щоб вести спільну боротьбу а чужоземними загарбниками. Одна з причин такого потворного явища, на думку О.Довженка,- теорія класової боротьби, яка деформувала саме поняття "Батьківщина" в умах і серцях тисяч людей. Варто звернути з цього приводу увагу старшокласників на окремі епізоди а то і просто влучні фрази твору. Скажімо, ось такі: "Тепер бога нема! - Брешете, єсть! Батьківщина! - Так про це не було мови. Обучали класам" /І,30/. Посилену увагу доцільно звернута на кульмінаційну сцену боротьби Запорожець-Заброда, у якій розставлені всі акценти розуміти автором суті проблеми, втіленням якої стала доля цих персонажів: "Заброда близько-близько заглянув Запорожцю в очі. Запорожець зціпив зуби:

-Іди од мене, сатана. Іди погавкай офіцеру, що на мені землі ти не заробиш. Іди!..

Ну, що ж, вічна тобі пам'ять за таку, вдачу. А я, дурний» подумав мав був...

- До? Заробить на партизанах? Дуда!

- Еге. Христос найшовся. Я вже заробив і так немало в Сибіру. Хто мене туди загнав в батьками? Хто?

Заброда підняв кулаки і весь затрусився.

- Зводив ти зі мною рахунки по Марксу за століття... Тепер я з тобою по Гітлеру зведу.

Довго говорили вони на колючому дроті. Говорили про владу, про землю про соціалізм. Говорили про куркулів, про заслання, про страждання на чужині, про голод, про смерть, про зради...

... Слухай ворогу мій. Ти ж людина. Подумай...

- Ці самі слова я тобі теж колись говорив, коли ти виселяв мене до Сибіру.

- То була наша, внутрішня справа. А зараз Батьківщина гине, Україна!

- А що мені Батьківщина?
- Батьківщина - все!
- Ге? Все? Я все віддам, аби помститись на тобі за свою образу!
- О, самогубець клятий!
- Я жертва класової боротьби. Я в'язень!" /І,52/.

Слід віддати належне Довженкові: у дослідженні глибинних причин поразок на першому етапі війни він дійшов до розуміння того, що навіть фашистські недолюдки усвідомлюють ці причини і користуються цим. І якщо одна з головних героїнь кіноповісті - страдниця Христя, усвідомлюючи, "що зробила щось запертне, зле і незаконне", що нема в неї "національної гордості, ні честі, ні гідності", тільки починає після багатьох нестерпних мук замислюватися: "Так скажіть мені хоч перед смертю, чому ж оцього в мене нема? А де ж воно, людоньки? Рід же наш чесний. В Чому я виросла не горда, не достойна і не гідна. Чому в нашому районі до війни виміряли дівочі нові чесноти головним чином на трудовень і на центнери бурякові?", - то німецький полковник Ернст фон Крауз абсолютно переконаний у тому, що він знає де знаходиться найвразливіше місце у народу, який прагне змести з лиця землі. Варто зачитати у класі його діалог зі своїм сином, Людвігом:

- О фатер! - Оглядався Людвіг.
- Їх не можна підкорити. Їх треба знищити. "Не передувивши бджіл, не їсти меду", - як казав їхній король Данило в XIII столітті.

Але Людвігу, ти мусиш знати: у цього народу є нічим і ніколи не прикрита ахіллесова п'ята. Ці люди абсолютно позбавлені вміння прощати один одному незгоди навіть в ім'я інтересів загальних, високих. У них немає державного інстинкту... Ти знаєш, вони не вивчають історії. Дивовижно. Вони вже двадцять п'ять літ живуть негативними лозунгами одкидання бога, власності, сім'ї, дружби! У них від слова "нація" остався тільки прикметник. От ключ до скриньки, де схована їхня загибель. Нам ні для чого знищувати їх усіх. Ти знаєш, якщо ми з тобою будемо розумні, вони самі знищать один одного.

-Йа, фатер! Я розділю їх, куплю, розбещу! Я їх озброю! Я дам одному зброю, другому ні, от вони й вороги до смерті! /І,29/.

Те, що Довженко не згоджувався із сталінською концепцією щодо загострення класової боротьби в міру просування СРСР до соціалізму, а також із довоєнними методами вихованки молодого покоління, свідчать і записи у щоденнику, скажімо, від 14 квітня 1942 року: "Єдина країна в світі, де не викладалася в університетах історія цієї країни, де історія вважалася чимось забороненим, ворожим і контрреволюційним, - це Україна. Другої такої країни на земній кулі нема. Де ж і рождатися, де плодитися дезертирам, як не у нас. Де рости слабодухим і запроданцям, як не у нас. Не вина це дезертирів, а горе. Не судить їх треба, а просить пробачення і плакати за погане виховання, за духовне каліцтво у великий час" /І,135/.

Моторошно сьогодні стає від таких слів, бо вони, на жаль, значною мірою виявились пророчими. Але у тій страшній, кривавій війні народ вистояв.

Далі у процесі бесіди логічно виникає запитання, яке варто поставити перед учнями: у чому ж О.Довженко вбачає джерела великої Перемоги і як її зображує?

По-перше, Довженко сприймає війну як зло апокаліпсичного характеру. Варто запропонувати учням віднайти у тексті підтвердження цієї думки, скажімо, ось такі: "О

українська земле, як укривавилась ти! Ріки кров'ю поналивано, озера слізьми та жалем. Байраки переправи трупом запалися, гноєм... Степи гнівом утоптані, та прокляттям, та тугою і жалем" /І, 36/; "Події були так густо замішані людським м'ясом, сльозами, кров'ю, криком, стогонами, прокляттям, утратами, що: ніхто вже нічому не дивувався. Це був уже новий світ, нова дійсність серед старої природи на руїнах старих розвалених хат, у старій, землистій одежі, немита. Люди являли собою ніби якийсь геологічний шар" /І, 101/; "Смерть обпалювала диханням своїм кожне обличчя. Саме земна куля, здавалося, надулася... кривавим наливом" /І, 84/.

І от у цьому страшному апокаліпсичному пеклі була отримана перемога над фашизмом. На думку автора "Україна в огні", це сталося завдяки двом нерозривно пов'язаним почуттям, що переповнювали /може, інколи і несвідомо/серця і душі воїнів, як і увесь народ України: національна гордість та почуття інтернаціоналізму. Із козацької старовини, від невмирущої козацької спраги волі черпають наснагу і віру в перемогу кращі герої твору. Ця позиція автора у кіноповісті явно концептуальна, вона простежується й у долях окремих героїв /Кравчина, Запорожець, Олеся/, і в окремих епізодах, авторських відступах, монологів і діалогів. Варто зачитати у класі найпромовистіші з них. Ось слова Лавріна Запорожця, звернені до його найзапеклішого ворога Крауза, що звучать як - справедливий смертний вирок : "Думав посіяти ворожнечу, пожитися на домашніх наших помилках? На недоумкуватості чиновників наших заробити хотів? Ні, підла собако, ніколи! Погані ми були історики? Прощати не вміли один одному? Національна гордість не виблискувала в наших книгах класової боротьби? Почекай, засяє, та так засяє на весь добрий людський світ, що осліпнуть від заздрощів навіки всі твої фашистські нащадки" /І, 86/. А ось не менш важливий для розуміння позиції Довженка у розкритті причин Перемоги епізод: "Не боїмося! Всіх переб'єм, собацюги! Всіх! - закричав з-під танка поранений Якимаха. - Думаєш танками задушити народ? Не допоможуть тобі танки! Ні! України забажав? Захотів рабів на козацькій землі?"

Які бились люди! Немов цілі століття незламної упертості і бойових щедрот розкрилися раптом у Вернигорах, Труханових, Вовках, і Якимахах. Рідна батьківська земля умножила їх гнів і силу бойового запалу" /І, 99/.

Почуття дружби народів О.Довженко оспівує у традиційному для літератури тих часів плані. І сьогодні ця проблема не втратила своєї актуальності, тому рекомендуємо вчителів не обійти її увагою. На нашу думку, об'єктивно оцінює ставлення Довженка до проблеми інтернаціоналізму О.Підсуха, коли пише: "Уже вкотре читаю й перечитую "Україну в огні" якнайуважніше, з максимальною прискіпливістю, поставивши собі за мету будь-що виловити хоч краплину якогось "ізму". Але, крій оголеної правди тих днів та завидного знання тогочасної дійсності, не знаходжу нічого. Навпаки, з кожною прочитаною сторінкою все більше переконуюся в протилежному: в глибоко органічному інтернаціоналізмі автора" /І, 10/. Думаємо, що ні вчителів, ні учнів не становитиме труднощів знайти цитати у тексті, які будуть яскравим підтвердженням цих слів. Найбільш "довженківськими" на нашу думку, є такі слова, які він промовляє устами Кравчини: "За що ми б'ємося? За що умираємо? Вороги, наші б'ються за особисті багатства, за владу над нашою землею. Наші друзі воюють за мир, і радості багатого, щасливого життя своїх країн, і здивовано, питаються один одного по кабінетах, за що бореться радянська людина? За стільки

гектарів землі, як Гітлер обіцяє кожному солдату? Ні, не за стільки, брати! Ми б'ємось за те, чому нема ціни у всьому світі, - за Батьківщину" /І,94/.

Учителеві слід наголосити на тому, що у Довженка було цілісне, глобальне, концептуальне бачення війни і подвигу народу в ній. Не випадково у творах про Велику Вітчизняну війну зустрічаємо багатьох схожих героїв - аж до однакових прізвищ. Хай перед внутрішнім зором старшокласників постануть уже знайомі їм герої "Повісті полум'яних літ", оповідань "Незабутнє", "Воля до життя", "Стій, смерть, зупинись", "Поєми про море". Це допоможе краще осмислити і відчутти художній світ Олександра Довженка з його суворою, часом гіркою правдою і високим духом людяності та краси.

"Україна в огні" - вірєць гуманізму Довженка. Це твір не про смерть, а про вічно перемагаюче життя, про Людину - переможця смерті. Традиційний для письменника розвиток естетичної ідеї - через трагічне - до катарсису - яскраво виявився в цій кіноповісті, як скажімо, у всесвітньо відомій "Землі", "Повісті полум'яних літ", "Зачарованій Десні". Довженко чітко усвідомлював, що матеріальні руїни, заподіяні війною» ніщо порівняно з руїнами духовними, покаліченими долями, душами людей, понівеченими сім'ями. Тому і підкреслює автор: "Кожен з нас мусить одержати дві перемоги. Перемогу над загарбниками-фашистами, вітчизняну спільну перемогу. І другу перемогу свою малу - над безліччю своїх недосконалостей, над грубістю, дурістю, над злом, неухильністю і, до речі, поганим ставленням до жінки" /І,88/. Останні слова цієї цитати теж не випадкові. Образ жінки у творчості О.Довженка посідає особливе місце. Це може стати темою окремого уроку позакласного читання. Стосовно ж "України в огні" слід наголосити на двох проблемах: трагедія жінки-українки у другій світовій війні та її роль як берегині роду і народу. Долі двох героїнь твору - Олесі і Христі - нікого не залишають байдужим» Скільки в них болу; яка безодня страждань, - і водночас, які вони прекрасні і одухотворені! Хай прозвучать у класі слова Олесі: "Ми жінки, Христе. І матері нашого народу. Треба все перенести, треба родити дітей, щоб не перевівсь народ. Глянь, що робиться. Множество мільйонів гине. За це я вони вмирають, наші, як би там не бились. Я вірю, Христе, вірю! Нізащо не буде по-німецьки, нізащо!

Олеся майже крикнула останні слова. Очі її світилися глибокою вірою в життя, в торжество добра і перемоги" /І,50/

Завершити розмову про кіноповість "Україна в огні" варто на оптимістичній ноті, на якій закінчується і сам твір» Прочитуємо ще раз чудові Довженкові слова, сповнені віри в життя і невмирущість народу: "Людям хотілося жити" Хотілося забути про страшне по великому закону життя й по незламній силі свого характеру хліборобів, що; звикли тисячоліттями до сіяння, до життєтворення у всьому, що може жити й рости" /І,79/.

Прекрасним заключним акордом уроку може стати виконання народної пісні, яка завершує кіноповість:

"Ой піду я до роду гуляти,

Таж у мене увесь рід багатий".

Вивчення кіноповісті О.Довженка "Україна в огні", безумовно, сприятиме посиленню загальноосвітнього і виховного потенціалу уроків літератури у старших

класах, а також концептуально завершить розгляд творчості одного з найвидатніших митців сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

І. Довженко О.П. Україна в огні: Кіноповість, щоденник / Упоряд. і автор передм. О.М.Підсуха.– К.; Рад. письменник, 1990.

2.Жулинський М. Печаль душі і святість босоногого дитинства. // Літературна Україна. – 1994. – 15 вересня.

3."Моє серце не витримало тягара неправди й зла" // Літературна Україна. – 1994.–1 вересня.

4.Шевченко М. Відбитий атлант України //Літературна Україна. – 1994. – 8 вересня.